

הסדרי ראייה – הזווית הפסיכולוגית – 2

כשהילד מתחמק ממפגש

המאמר הקודם עסק בהשלכות של התרחקות ההורה על התפתחותו הנפשית של הילד. במאמר הנוכחי נתייחס למצבים שבהם הילד או ההורה השני מונעים קיום תקין של הסדרי הראיה.

כהורה יש לי אפשרות לבחור את דרך הפעולה שלי. אבל אין לי שליטה על ההתנהלות של בן הזוג-לשעבר. יכול להתרחש מצב שבו אני, כהורה עושה הכל כדי להבטיח את תקינות היחסים עם הילדים, בעוד שההורה השני מסית אותם נגדי, מונע מהם לפגוש אותי – או מאיים בנקיטת סנקציות כדי להקשות על הקשר שלהם איתי.

במצב הזה הילד, כמו במשפט שלמה - נדרש לבחור בהורה אחד ולהפנות עורף להורה השני, כי מבחינתו, ברגע שהוא נפגש עם האחד – הוא בעצם "בוגד" בשני ועלול להיענש על כך, או אפילו לאבד את אהבתו של ההורה השני. ככל שהילד צעיר יותר הסכנה עבורו גדולה יותר: נער מתבגר יכול להחליט שהוא עוזב את הבית, או יכול למצוא עבודה ועל ידי כך לצמצם את התלות הכלכלית שלו בהורה המגביל, ו"לקנות" את החופש להיות בקשר עם ההורה השני. הילד הצעיר תלוי במבוגרים, ולכן אפשרויות הבחירה שלו מצומצמות. במצב כזה גדלה הסבירות שהוא יכנע לתכתיב ויותר על קשר עם ההורה השני.

במקרים קיצוניים אנחנו נתקלים באמירות כמו: "אם אתה הולך לפגוש את אבא אין לך מה לחזור הביתה". המצב הזה הוא כמובן בלתי נסבל עבור הילד. הוא לא יכול להרשות לעצמו לאבד את ההורה שאיתו הוא חי – ושדואג לו. לכן בלית ברירה הוא "יבחר" לוותר על ההורה השני.

אמירות חד-משמעיות כאלה הן נדירות. אולם לא פעם אנחנו נתקלים במצבים שהם כביכול מעודנים יותר – אבל עם משמעות הרסנית לא פחות.

הדוגמה הבאה ממחישה את הסיטואציה שתארתי:

מוטי (שם בדוי) הוא גרוש טרי, אב לרוני (שם בדוי) בן ה-6 שחי עם אימו. הסכם הגירושין ביניהם כבר חתום, יש בו הסדרי ראייה קבועים ומוטי מקפיד תמיד להגיע במועד שנקבע. גם גרושתו מקפידה לקיים את ההסכם, והיא דואגת שרוני יהיה מוכן תמיד בזמן למפגש עם אבא.

לכאורה הכל בסדר, אבל עם הזמן מוטי מבחין בכך שרוני נהיה מסוגר ועוין כלפיו. לפעמים הוא קובע עם חברים ומבטל מפגשים עם אבא, ולפעמים הוא מתנהג בצורה "בלתי נסבלת", כאילו הוא רק מחכה שלאבא ימאס והוא יחזיר אותו הביתה.

מה שמוטי לא יודע, זה שבכל פעם שרוני חוזר מפגישה איתו הוא מוצא את אמא עצבנית, כעוסה ומדוכאת. לפעמים היא במיטה, לא קמה לטפל בו והוא צריך להתארגן וללכת לישון בלי עזרה או התייחסות; ולפעמים היא מטפלת בו – אבל היא מתוחה, מתרגזת מכל דבר קטן ורוני צריך "להלך על ביצים" כדי שהיא לא תפרץ עליו.

רוני אמנם רק בן 6, אבל הוא מסוגל להבחין שמצבי הרוח העגומים של אמא מתרחשים תמיד בימים שבהם הוא פוגש את אבא.

המצב של רוני קשה, גם כי ילד בן 6 זקוק לעזרה ולחיבוק של אמא כשהוא הולך לישון, וגם כי הוא מרגיש שבעצם המפגש שלו עם אבא – הוא גורם לסבל של אמא. אם הוא ייהנה מהמפגש עם אבא – הוא גם ירגיש אשם: "אני נהנה ובגללי אמא סובלת". לרוני יש דרך אחת לפתור את הבעיה: להימנע ממפגשים עם אבא. לא כי אבא לא חשוב לו, ולא כי הוא לא רוצה לראות את אבא, אלא כי הוא לא יכול להתמודד עם הדיכאון של אמא בכל פעם שהוא חוזר מהפגישה עם אבא.

מה שמסבך את המצב עוד יותר הוא שרוני מבין שאסור לו לשתף את אבא בבעיה, כי גם עצם השיתוף יהווה בגידה באמא. התוצאה היא שרוני נותר לבד עם מצוקתו. מוטי, שלא מבין למה רוני מתחמק ממנו, נעלב וכועס עליו, והמצוקה של שניהם הולכת ותופחת.

מה ניתן לעשות?

חשוב להבין שהתחמקויות של ילד ממפגש מעידות על קונפליקט ומצוקה, וצריך לעזור לו לשתף, להתמודד עם המצוקה שלו ולמצוא פתרונות. חשוב למצוא אדם ניטראלי (שלא מזוהה עם אף אחד משני ההורים) – שהילד יוכל לבטוח בו, להיפתח בפניו ולשתף אותו בקשיים. זה יכול להיות חבר של ההורים, גננת, פסיכולוג – וכיוב'.

חשוב להבין שגם ההורה השני פועל מתוך מצוקה, ולכן אין טעם לכעוס עליו. הדרך לפתרון הבעיה היא בחתירה להידברות עם בן-הזוג-לשעבר, במידת הצורך באמצעות אדם שלישי, במטרה לפעול ביחד כדי לעזור לו להתמודד עם המצוקה שלו – ולעזור לילד להשתחרר מהעול שמוטל עליו.

והחשוב ביותר: **אין מקום להיעלב או להאשים את הילד**: ילדים לא פועלים מתוך רוע ולא מתוך שנאה, אלא מתוך מצוקה וחוסר אונים. צריך – ואפשר לעזור להם.

חלי שניר,
פסיכולוגית קלינית בכירה,
מומחית בטיפול פרטני, זוגי ומשפחתי
ובמצבי גירושין.